

سوابق علمی، تخصصی و اجرایی دکتر محمد جواد ظریف

دکتر محمد جواد ظریف در ۱۷ دی ماه ۱۳۳۸ در یک خانواده مذهبی سنتی در تهران متولد شد. وی تحصیلات ابتدایی و متوسطه خود را در دبستان و دبیرستان علوی انجام داد ولی پیش از پایان تحصیلات دبیرستانی و به دلیل شرایط سیاسی و امنیتی برای ادامه تحصیل به آمریکا عزیمت کرد. در خلال دوران دانشجویی از فعالان و مسئولین انجمن اسلامی دانشجویان در آمریکا و کانادا بود. سوابق تحصیلی دانشگاهی دکتر ظریف از سال ۱۳۵۶ در دانشگاه ایالتی سانفرانسیسکو در رشته روابط بین‌الملل شروع و تا سال ۱۳۶۷ با اخذ دکتری مطالعات بین‌المللی (روابط و حقوق بین‌الملل) از دانشگاه دنور آمریکا ادامه داشت.

دکتر ظریف دارای سوابق سیاسی و مدیریتی طولانی در وزارت امور خارجه می باشد؛ مسئولیت وزارت امور خارجه و ریاست هیات مذاکرات هسته ای در دولت تدبیر و امید، معاونت حقوقی و بین‌المللی وزارت امور خارجه به مدت ۱۰ سال (۱۳۷۱ تا ۱۳۸۱)، سفیر و نماینده دائم در سازمان ملل متحد در نیویورک به مدت ۵ سال (۱۳۸۱ تا ۱۳۸۶) مهمترین مسئولیت های وی در وزارت خارجه به شمار می رود. وی در دوران وزارت مفتخر به دریافت نشان درجه یک لیاقت شده و هرسال به عنوان وزیر و یا دستگاه نمونه، شناسایی شده و پیش از آن در دوره معاونت و سفارت نیز چندین بار به عنوان مدیر نمونه ملی و دستگاهی شناخته شده است.

دکتر ظریف مسئولیت‌های گوناگون و مهم بین‌المللی نیز احراز کرده است که مهمترین آنها رییس کمیته حقوقی مجمع عمومی ملل متحد، رئیس کمیسیون فرهنگی یونسکو، عضو گروه حقوقدان برجسته اصلاح منشور سازمان کنفرانس اسلامی، معاون مجمع عمومی ملل متحد، رئیس کمیسیون خلع سلاح ملل متحد و رئیس کمیته سیاسی دوازدهمین اجلاس سران عدم تعهد در دوربان است. وی مسئولیت سیاسی برگزاری اجلاس سران کنفرانس اسلامی در تهران و ریاست ستاد برگزاری اجلاس تاسیسی بین‌المجالس اسلامی در تهران را نیز به عهده داشت.

سابقه تدریس دکتر ظریف بیش از دو دهه است؛ از جمله استاد میهمان در دانشکده روابط بین‌الملل و استاد میهمان در دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.

دکتر ظریف دارای تألیفات متعددی به صورت مقاله و کتاب در خصوص موضوعاتی چون دیپلماسی چندجانبه، سازمان‌های بین‌المللی، مسائل سیاسی و امنیتی، خلع سلاح، و... به زبان‌های فارسی و انگلیسی می‌باشد که در نشریات معتبر داخلی و بین‌المللی منتشر شده است.

وی دو فرزند متاهل دارد که در ایران به زندگی و کار مشغولند.

سوابق تحصیلی

دانشگاه دنور	دکتری مطالعات بین‌المللی (روابط و حقوق بین‌الملل)	۱۳۶۳-۱۳۶۷
دانشگاه دنور	کارشناسی ارشد مطالعات بین‌المللی	۱۳۶۲-۱۳۶۳
دانشگاه ایالتی سانفرانسیسکو	کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل	۱۳۶۰-۱۳۶۱
دانشگاه ایالتی سانفرانسیسکو	کارشناسی روابط بین‌الملل	۱۳۵۶-۱۳۶۰

سوابق اجرایی

	وزیر امور خارجه	۱۳۹۲-
	رئیس هیئت مذاکرات هسته ای	۱۳۹۲-۱۳۹۴
مرکز تحقیقات استراتژیک	مشاور سیاسی ریاست مرکز	۱۳۹۰-۱۳۹۲
دانشگاه آزاد اسلامی	معاون بین‌الملل	۹۰/۱ - ۹۰/۶
وزارت امور خارجه	دستیار ارشد وزیر	۱۳۸۶-۱۳۸۹
نمایندگی در ملل متحد، نیویورک	سفیر و نماینده دائم	۱۳۸۱-۱۳۸۶
وزارت امور خارجه	معاون حقوقی و بین‌المللی	۱۳۷۱-۱۳۸۱
نمایندگی در ملل متحد، نیویورک	سفیر و معاون نماینده دائم	۱۳۶۸-۱۳۷۱
وزارت امور خارجه	مشاور وزیر	۱۳۶۷-۱۳۶۸
نمایندگی در ملل متحد، نیویورک	مشاور سیاسی، رایزن، کاردار	۱۳۶۱-۱۳۶۷
سرکنسولگری در سانفرانسیسکو	مشاور	۱۳۵۷-۱۳۵۹

مسئولیت های بین‌المللی

کمیسیون فرهنگی یونسکو	رئیس	۱۳۸۸-۱۳۸۶
گروه حقوق دانان برجسته اصلاح منشور سازمان کنفرانس اسلامی	عضو	۱۳۸۴-۱۳۸۵
مجمع عمومی ملل متحد	معاون	۱۳۸۲-۱۳۸۴
کنفرانس آسیایی نژادپرستی، تبعیض نژادی و بیگانه ستیزی	رئیس	۱۳۷۹
گروه شخصیت‌های برجسته ملل متحد برای گفتگوی تمدن‌ها	عضو	۱۳۷۹-۱۳۸۳
کمیسیون خلع سلاح ملل متحد، نیویورک	رئیس	۱۳۷۹
کمیته متخصصین عالیرتبه گفتگوی تمدن‌ها، جده	رئیس	۱۳۷۹
سمپوزیوم اسلامی گفتگوی تمدن‌ها، تهران	رئیس	۱۳۷۸
دوازدهمین اجلاس سران عدم تعهد، دوربان	رئیس کمیته سیاسی	۱۳۷۷
کمیته کارشناسان عالیرتبه اعتمادسازی، تهران	رئیس	۱۳۷۷
هشتمین اجلاس سران کنفرانس اسلامی، تهران	سخنگو، رئیس اجلاس کارشناسان ارشد و رئیس کمیته سیاسی و حقوقی	۱۳۷۶

سازمان (کمیته) حقوقی مشورتی آسیایی افریقایی	رییس	۱۳۷۶-۱۳۷۷
کنگره حقوق بین الملل ملل متحد، نیویورک	رییس اجلاس افتتاحیه	۱۳۷۳
اجلاس آسیایی حقوق بشر، بانکوک	رییس کمیته نگارش	۱۳۷۲
مجمع عمومی ۴۷ ملل متحد، نیویورک	رییس کمیته حقوقی	۱۳۷۱-۱۳۷۲

سوابق تدریس

دانشکده روابط بین الملل	استاد میهمان	۱۳۷۱-
دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران	استاد میهمان	۱۳۷۶-۱۳۸۸
دانشگاه ایالتی سانفرانسیسکو	مدرس	۱۳۶۱

کتاب ها

دوران گذار روابط بین الملل در جهان پساعربی، مرکز آموزش و پژوهش های بین المللی، ۱۳۹۵ (با دکتر سید محمد کاظم سجادیپور و دکتر عبداللہ مولایی)

دیپلماسی چندجانبه: پویایی مفهومی و کارکردی سازمان های منطقه ای و بین المللی، مرکز آموزش و پژوهش های بین المللی، ۱۳۹۱ (با دکتر سید محمد کاظم سجادیپور).

سازمان های بین المللی، نشر میزان، ۱۳۸۹ (با دکتر سید محمد کاظم سجادیپور)

دیپلماسی چندجانبه: نظریه و عملکرد سازمان های منطقه ای و بین المللی، دانشکده روابط بین الملل وزارت امور خارجه، ۱۳۸۷، سه جلد (با دکتر سید محمد کاظم سجادیپور).

روندهای جدید بین المللی، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۸۴ (با دکتر مصطفی زهرانی).

Crossing the Divide: Dialogue among Civilization, (South Orange, NJ, USA: Seton Hall University, 2001).

Self-Defense in International Law and Policy, (University of Denver, 1988.)

مقالات

“Beautiful Military Equipment Can’t Buy Middle East Peace” *New York Times*, May 26, 2017.

“مستعدون لاهداء السلام الى المنطقه” *العربی الجدید* ۲۰ مايو ۲۰۱۷.

“کیفیه التعامل مع الظروف المواتیه للتطرف و الارهاب” *الرأی* ۲۳ ابریل ۲۰۱۷.

“How to Handle the Enabling Conditions for Extremism and Terrorism” *Iranian Review of Foreign Affairs*, Vol 7 No. 1, Winter and Spring 2016.

“Let Us Rid the World of Wahhabism” *New York Times*, September 13, 2016.

“Why Iran is Building-Up Its Defenses” *Washington Post*, April 21, 2016.

“Riyadh’s Reckless Extremism” *New York Times*, January 11, 2016.

“Peace in Syria is Vital. And It’s Within Our Grasp” *The Guardian*, 18 December 2015.

"الجار ثم الدار... توصيه اخلاقيه ام ضروره استراتيجيه" *الرأي*، ٣ اغسطس ٢٠١٥.

“Iran Has Signed A Historic Nuclear Deal. Now It’s Israel’s Turn” *The Guardian*, 31 July 2015.

“The Imperative of a Comprehensive Strategy to Fight Violent Extremism” *Harvard International Review*, June 18, 2015

“A Message from Iran” *New York Time*, April 20, 2015.

“Occidentaux, ne manquez pas l'occasion de negocier !” *Le Monde*, 01.07.2014.

“We Can Make a Deal” *Washington Post*, June 15, 2014.

“What Iran Really Wants” *Foreign Affairs*, May-June 2014.

“Iran Keeps Its Word – The West Should Do the Same” *Financial Times*, March 18, 2014.

"جيراننا اولويتنا"، *الشرق الاوسط*، ١٧ محرم ١٤٣٥.

“Tackling the Iran-US Crisis: Need for a Paradigm Shift” *Journal of International Affairs*, Columbia University, Summer 2007.

"How Not to Inflame Iraq," *New York Times*, February 8, 2007. Reprinted in *International Herald Tribune*.

"The Case for Iran: Alarmist Assessments of Iran’s nuclear program lack a key component: evidence," *Los Angeles Times*, December 30, 2006.

“A Stronger Prescription for Security: Dialogue,” *Global Agenda*, (New York: United Nations Association of USA, 2005).

“Iran: US Nuclear Fears are overblown,” *LA Times*, Nov 5, 2004.

“Iran’s Vision of Rebuilding Iraq,” *International Herald Tribune*, May 12, 2003.

“A Neighbor’s Vision of New Iraq,” *New York Time*, May 10, 2003.

ضرورت های چند جانبه گرایی در دنیای جهانی شده، همشهری دیپلماتیک، نیمه اول اسفند ١٣٨٢، (مترجم وحیدرضا نعیمی).

“Indispensable Power: Hegemonic Tendencies in a Globalized World,” *Harvard International Review*, Winter 2003.

“Missile Proliferation and Missile Defense” *A disarmament Agenda for the Twenty-First Century*, (New York: United Nations, 2002).

“Reflections on Terrorism, Dialogue and Global Ethics,” *Seton Hall Journal of Diplomacy and International Relations*, Winter 2002.

"Preserving the Best of All Civilizations," *South Letter*, Volume 3&4, 2001.

"Article XI: Hopes and Challenges" *OPCW Synthesis*, Spring 2001.

"Preface" *Reimagining the Future, Towards Democratic Governance*, (Bundoora, Australia: La Trobe University, 2000)

"Islam and Universal Declaration of Human Rights," *Enriching the Universal Declaration of Human Rights*, (Geneva: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 1999)

"Extra-Territorial Sanctions in International Law", *Report of the Seminar on the Extra-Territorial Application of National Legislation*, (New Delhi: The Secretariat of AALCC, 1998.)

"Continuity and Change in Iran's Post-Election Foreign Policy", *Foreign Policy Forum*, Volumes III and IV, 1998.

"عدالت سیاسی در جهان امروز"، عدالت در روابط بین الملل و بین ادیان از دیدگاه اندیشمندان مسلمان و مسیحی، (تهران: انتشارات بین المللی هدی، ۱۳۷۷).

"نقش سازمان های بین المللی در بوسنی و هرزگوین"، بوسنی و هرزگوین: چشم انداز آینده، (تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی، ۱۳۷۷)

"ضرورت اصلاحات در سازمان کنفرانس اسلامی"، *مجله سیاست خارجی*، سال یازدهم، شماره سوم، پاییز ۷۶.

"U.S. Unilateral Sanctions Against Iran," *Iranian Journal of International Affairs*, Volume IX, No. 1, 1997.

"تحریم های یک جانبه آمریکا علیه ایران"، *مجله سیاست خارجی*، سال یازدهم، شماره اول، بهار ۷۶.

"The Principles of International Law: Theoretical and Practical Aspects of their Promotion and Implementation" *International Law as a Language for International Relations*, (The Hague: Kluwer Law International, 1996.)

"Security and Insecurity in the Persian Gulf", *Iranian Journal of International Affairs*, Volume VIII, No. 2, 1996.

"ممنوعیت تهدید و استفاده از سلاح های هسته ای"، *فصلنامه مطالعات سازمان ملل متحد*، سال اول، شماره یک، بهار ۱۳۷۵.

"Impermissibility of the Use or Threat of Use of Nuclear Weapons", *Iranian Journal of International Affairs*, Volume VIII, No. 1, 1996.

"Security Considerations in the Middle East, An Iranian Approach" *Arms and Technology Transfers: Security and Economic Considerations Among Importing and Exporting States*, (Geneva: UNIDIR, 1995.)

"Political Islam", *Iranian Journal of International Affairs*, Volume VII, No. 3, 1995.

"Legal Problems of the Arms Embargo against the Republic of Bosnia-Herzegovina" *Iranian Journal of International Affairs*, Volume VII, No.2, 1995.

"Anticipatory and Preventive Self-Defense in International Law" *Iranian Journal of International Affairs*, Volume I, No.1, 1989.

فعالیت های دانشجویی

عضو انجمن اسلامی دانشجویان در آمریکا و کانادا و دبیر تبلیغات (۱۳۶۰-۱۳۶۱) ، رابط شورا (۱۳۶۲-۱۳۶۴) و دبیر تشکیلات (۱۳۶۴-۱۳۶۵) انجمن اسلامی دانشجویان در آمریکا و کانادا.

رویکرد سیاست خارجی و برنامه وزارت امور خارجه

مقدمه و خلاصه مدیریتی

برنامه‌ریزی در سیاست خارجی با میراث گرانبهای امام خمینی (ره) بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران پیوند خورده است. بر این اساس مهم‌ترین چارچوب تعیین‌کننده حرکت سیاست خارجی، «ایمان به خدا و ارزش‌های والای اسلامی»، «خودباوری»، «نهراسیدن از قدرت‌های بزرگ»، «توجه به محرومان» و «جانبداری از مظلومین در مقابل ظالمان» و باور عمیق به این واقعیت است که قدر قدرتی جز خداوند تبارک و تعالی وجود ندارد و تمام قدرت‌های مادی در مقابل اراده ملت‌ها ناچار به تسلیم و سر فرود آوردن می‌باشند.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تکلیف دستگاه سیاست خارجی را در فکر و عمل روشن کرده و چارچوب‌های مصرح در قانون اساسی، وظایف و تکالیف وزارت امور خارجه در تأمین استقلال و امنیت کشور و تأمین حاکمیت ملی را به تصویر کشیده است. دیدگاه‌ها و مشی مقام معظم رهبری در زمینه سیاست خارجی در فراز راهبردی رعایت «عزت»، «حکمت» و «مصلحت»، چراغ راهی بسیار روشن و مهم، در هرگونه برنامه‌ریزی سیاست خارجی است. این سه اصل راهبردی بر دوگانه اندیشی در ایجاد و فاصله بین انقلابی بودن و عقلانی بودن خط بطلان می‌کشد و روشن می‌سازد که بین حفظ ارزش‌ها و آرمان‌های انقلابی و سیاست و رفتار عقلانی، رابطه‌ای ماهوی وجود دارد. این رابطه ماهوی بنیاد برنامه‌ریزی سیاست خارجی است. مجموعه‌ای از اسناد کلیدی نظیر سند چشم‌انداز، سیاست‌های ابلاغی مقام معظم رهبری در حوزه اقتصاد مقاومتی و قانون برنامه ششم توسعه در کنار سایر قوانین کشور، مشخص‌کننده برنامه‌های اجرایی کشور در حوزه سیاست خارجی می‌باشند. با توجه به این متن گفتمانی، معنایی و قانونی، برنامه کاری سیاست خارجی ارائه و به مرحله اجرا در می‌آید.

برنامه ریزی عملیاتی برای سیاست خارجی در چارچوب آرمان‌های انقلاب اسلامی و اسناد بالادستی نیازمند برداشت‌های دقیق از شرایط منطقه‌ای و بین‌المللی و محاسبه هوشمندانه نحوه بهره‌برداری بهینه از شرایط است. سیاست خارجی، دانش، مهارت، دقت و توجه به واقعیت‌های گوناگون و پیچیده در حال شکل‌گیری در عرصه بین‌الملل و ترکیب ظریف و هوشمندانه‌ای از رعایت اصول و ارزش‌ها و تطبیق آنها با شرایط متحول است. شرایط سیاسی و استراتژیک جهانی و منطقه‌ای دگرگون شده است. دوران نسبتاً طولانی پسا جنگ سرد، همچنان دورانی سیال، انتقالی و در حال گذار و دارای پویایی‌های خاص خود است. بی‌تردید، عصر برتری غرب در نظام بین‌المللی به سر آمده و جهان وارد دوره جدید پسا غربی شده است. در عصر پسا غربی، سیاست بین‌المللی در چند قدرت بزرگ خلاصه نمی‌شود و نباید با نگاه جنگ سردی به جهان نگریست. در دوران پسا غربی، کنشگران متعدد و متکثر شده‌اند. تکثر و پراکندگی کنشگران، انحصار بازی سیاسی را از دست چند دولت غربی خارج کرده است. قدرت و ثروت در جهان در حال جابه‌جایی است. مفهوم قدرت دچار دگرگونی شده است. هرچند که عناصر سخت‌افزاری قدرت هنوز هم مهم هستند، ولی اکنون دوران اهمیت یافتن عناصر معنایی قدرت است. معناسازی‌ها، روایت‌پردازی‌ها، گفتمان‌سازی‌ها، قدرت و ارزش راهبردی یافته‌اند. چه‌بسا بازیگرانی که از قدرت مادی فراوانی برخوردارند ولی در رقابت معنایی نه‌فقط بازنده‌اند، بلکه فاقد هرگونه مقبولیت و مشروعیت بین‌المللی گشته‌اند و توان نفوذ و تأثیرگذاری خود را از دست داده‌اند.

منطقه غرب آسیا و یا خاورمیانه یکی از سخت‌ترین دوران‌های تاریخی خود را طی می‌کند. برخی از کنشگران منطقه‌ای، هنوز در فضای بازی با حاصل جمع صفر مشغول برنامه‌ریزی و اقدام می‌باشند. این باور نادرست همراه با اعتقاد به کشاندن بیشتر قدرت‌های فرامنطقه‌ای به حوزه‌های پیرامونی، شرایط پیچیده‌ای را ایجاد کرده است که در آن منطق خشونت و افراط بر منطق اعتدال و همکاری پیشی گرفته است. منطقه آینه تمام‌نمای آشفتگی و دگرگونی در نظام بین‌المللی از یک‌سو و انباشت مشکلات درونی از سوی دیگر است. تلاقی مداخلات قدرت‌های فرامنطقه‌ای با سوء مدیریت‌ها و حاکمیت‌های فاقد پایگاه مردمی، ناکارآمدی سیاسی و اداری، قرائت‌ها و روایت‌های افراطی و خشونت‌آمیز از اسلام -که با واقعیت‌های رحمانی دین الهی فاصله نجومی دارد، طراحی‌ها و توطئه‌های رژیم صهیونیستی، تمرکز بر گرایش‌های قومی و قبیله‌ای، وجود گسل‌های اقتصادی و اجتماعی، تلاش برای افزایش شکاف‌های مذهبی، و بازتر شدن محیط برای کنشگران غیرسنتی، مناطق پیرامونی کشور را به شکننده‌ترین محیط منطقه‌ای جهان تبدیل کرده است. این منطقه که در حال یک پوست‌اندازی راهبردی و تاریخی است، حساس‌ترین فضای عمل سیاست خارجی است. طراحی و برنامه‌ریزی سیاست خارجی در عین توجه به شرایط پیچیده و متحول جهانی و منطقه‌ای، باید با عنایت به ارزیابی دقیق و راهبردی از موقعیت

جمهوری اسلامی ایران در منطقه و جهان صورت پذیرد.

واقعیت غیرقابل انکار این است که ایران، به لطف الهی، در اثر چهار دهه مقاومت مردم ایران، از ثبات، استحکام و اقتدار کم‌نظیری برخوردار است. جمهوری اسلامی ایران مظهر تحقق‌یافته مردم‌سالاری دینی است و این از بزرگ‌ترین ذخایر راهبردی است. آنچه به کشور قدرت بخشیده علاوه بر ظرفیت‌های ذاتی و دستاوردهای همه‌جانبه نظامی، اقتصادی، صنعتی، آموزشی و بهداشتی، سامانه معنایی و گفت‌وگویی است که به برکت انقلاب اسلامی، به مردم و مسئولین کشور اعتماد به‌نفس بی‌نظیری بخشیده است. این مجموعه و منظومه فکری است که ایران را به تنها کشوری در منطقه تبدیل کرده که امنیت خود را به‌صورت بومی تأمین می‌کند. ایران در تأمین امنیت خود، به هیچ‌کنشگری متکی نیست ضمن اینکه منادی و پیشگام کمک به امنیت منطقه است. پیشرفت علمی و اقتصادی ایران نیز درون‌زا است، و همزمان برای همکاری و هم‌افزایی منطقه‌ای و بین‌المللی توانمند و مهیا می‌باشد. در سیاست نیز ایران متأثر از نوسانات قدرت در پایتخت‌های کشورهای فرامنطقه‌ای نیست. در فرهنگ و ادب، از غنای عمیق تاریخی برخوردار است. اسلام مردم ایران، اسلام تعقل، تفکر و اجتهاد است و در حوزه سیاست‌گذاری جهت‌گیری مردمی دارد و از همین رو است که توجه به تأمین نیازهای مردم، مخصوصاً در ابعاد اقتصادی، مبنا و محور سیاست خارجی کشور را شکل می‌دهد.

در عرصه منطقه‌ای، ایران پرچمدار مبارزه با خشونت و افراط است. ایران بخش مؤثر و تعیین‌کننده‌ای از راحل برای بحران‌های منطقه‌ای است و بدون عراق هیچ بحران و چالش منطقه‌ای بدون حضور مؤثر ایران حل‌شدنی نیست. جمهوری اسلامی از مسئولیت خود به میزان یک قدرت مؤثر منطقه‌ای آگاه است و به‌عنوان قدرتی که به بازی با حاصل جمع صفر معتقد نیست، به دنبال منطقه‌ای امن، قدرتمند، پیشرفته و باثبات است و بر این باور است که همکاری منطقه‌ای مبنای صلح و ثبات بوده و زندگی منطقه‌ای، پیوندهای مردمی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و راهبردی با همه همسایگان باید گسترش یابد و این‌ها همه در گرو باور به همکاری است.

باور به همکاری و کنشگری ایران منحصر و محدود به عرصه منطقه‌ای نیست. ایران در حد خود به‌عنوان کنشگری مستقل در مناسبات بین‌المللی اعتقاد دارد که فقط با همکاری و مشارکت است که می‌توان مسائل جهانی -- از محیط‌زیست تا گسترش افراط‌گرایی و از گسترش شکاف‌های اقتصادی تا برآمدن دوباره گرایش‌های نژادپرستانه و انحصارگرا -- را حل کرد.

در دولت یازدهم، در عرصه سیاست خارجی و در چارچوب برنامه ارائه شده، گام‌هایی بلند و بعضاً تاریخی برداشته شد که مهم‌ترین آن‌ها گذر از پرونده هسته‌ای بود. با فضل الهی، عنایات ائمه اطهار (ع)، رهنمودهای داهیان و حمایت‌های مقام معظم رهبری، مدیریت مدبرانه و شجاعانه ریاست محترم جمهوری و حمایت گسترده مردمی، و علی‌رغم همه چالش‌ها و موانع گوناگون، با اعتمادبه‌نفسی که میراث امام خمینی (ره) است، با تمسک به روش‌های شناخته شده دیپلماتیک و با پشتیبانی قدرت همه‌جانبه کشور، خطرات متعدد فراوری کشور و نظام مرتفع و شرایط بین‌المللی دگرگون شد. خروج از فصل هفتم منشور ملل متحد در بیش از هفت دهه از حیات سازمان ملل متحد اقدامی منحصر به فرد است. دستاوردهای دولت یازدهم در عرصه سیاست خارجی، منحصر به موفقیت در مذاکرات هسته‌ای و برجام نیست. قفل مناسبات خارجی با همه کشورها به صورت متوازن، هدفمند و هوشمندانه گشوده شد. سیاست خارجی در خدمت اقتصاد و باز کردن گره‌های اقتصادی کشور قرار گرفت و توفیق‌های فراوانی اعم از عادی شدن فروش نفت، سرمایه‌گذاری در حوزه‌های انرژی، افزایش گردشگری، عقد قراردادهای گوناگون اقتصادی و تجاری و توسعه همکاری‌های فن‌آوری به دست آمد. پیوند با ایرانیان خارج از کشور گسترده‌تر و عمیق‌تر شد که جلوه‌ای از آن در صف‌های طولانی هموطنان در خارج از کشور برای دادن رأی در انتخابات ریاست جمهوری مشاهده گردید.

سیاست خارجی در چهار سال گذشته با چالش‌هایی در درون و برون نیز روبه‌رو بوده است. جناحی اندیشی در مورد سیاست خارجی، فدا کردن منافع ملی به‌پای منافع حزبی، بی‌دقتی و ناآگاهی در تجزیه و تحلیل شرایط پیچیده، عدم انضباط در کلام و گفتارهای مربوط به مناسبات خارجی، ناهماهنگی و بعضاً اتخاذ سیاست‌های موازی از چالش‌های عمده داخلی است که باید در دوره جدید با همدلی و همراهی مرتفع گردد. در عرصه خارجی، چالش‌های مربوط به مناطق پیرامونی ایران و به‌طور خاص رفتار برخی از کنشگران منطقه‌ای باید مستمراً مورد مذاقه قرار گیرد. برخی از آن‌ها نهایت تلاش خود را برای جلوگیری از به سرانجام رسیدن مذاکرات هسته‌ای بکار بستند و هنوز نیز در ائتلاف و اتحادی نامیمون با صهیونیسم، سعی دارند با تشدید فضای اسلام‌هراسی، شیعه‌هراسی و ایران‌هراسی، دوباره ایران را به عنوان دروغین تهدید امنیت بین‌المللی مطرح کنند و با توجه به تغییراتی که مخصوصاً در ایالات متحده رخ داده، از فرصت برای تنش و بحران‌آفرینی بیشتر منطقه‌ای و بین‌المللی بهره‌برداری کنند؛ که البته دچار بی‌دقتی خطرناک در محاسبه در همه زمینه‌ها شده‌اند.

با عنایت به آنچه که از ارزش‌ها، اصول و شرایط کنونی خود و منطقه ذکر شد، سیاست خارجی دولت دوازدهم مهمترین اولویت‌های خود را با توجه به چالش‌های موجود در دو ابراولویت حل و فصل مشکلات منطقه‌ای و تقویت روابط با همسایگان در حوزه روابط سیاسی و کمک به دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی و بهبود وضعیت معیشت مردم در حوزه دیپلماسی اقتصادی تعریف می‌کند.

این دو ابراولویت ارتباطی تنگاتنگ با یکدیگر دارند. حل مشکلات منطقه ای و ایجاد و گسترش روابط مطلوب با همسایگان زمینه های بی ثباتی، تنش و درگیری را در حوزه های پیرامونی ایران از بین خواهد برد و در کنار دستاوردهای ناشی از به ثمر رسیدن برجام، امنیتی حاصل خواهد شد که به نوبه خود بستر مناسبی برای دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی در حوزه سیاست خارجی خواهد بود. اقتصاد مقاومتی راهبرد ملی ما برای تامین منافع کشور به صورتی پایدار در محیط ناپایدار منطقه و جهان است. تحقق این امر مهم در وزارت امور خارجه در محور قرار دادن اقتصاد در متن دیپلماسی تبلور می یابد. دیپلماسی اقتصاد محور نیازمند تجمیع و تمرکز کلیه عوامل ارتقادهنده روابط اقتصادی خارجی در وزارت امور خارجه و جهت دادن منافع فعالان اقتصادی، بنگاهها و دستگاههای اقتصادی در مسیر تامین منافع ملی است. برای تحقق این هدف، برجسته تر کردن دیپلماسی اقتصادی در ساختار وزارت امور خارجه همراه با چابک سازی تشکیلات آن در دستور کار قرار گرفته است.

الف. اهداف کلان سیاست خارجی

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران مانند هر دولت دیگری که خواهان حضور فعال و تأثیرگذار در صحنه متحول منطقه ای و جهانی است بر اساس یک رشته اهداف کلان که عموماً در تمامی شرایط و احوال ثابت و غیرقابل خدشه بوده و همچنین یک سلسله اهداف اجرایی و عملیاتی که در پرتو شرایط و تحولات منطقه ای و جهانی و ضرورت ها، نیازها و مصالح ملی تعیین می شوند شکل می گیرد. هر یک از این موارد می باید به روشنی و با صراحت و دقت ترسیم شود.

بر مبنای قانون اساسی، رهنمودهای امام راحل (قدس سره) و مقام معظم رهبری (مدظله العالی) و اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران و به منظور پیشبرد آرمان های انقلاب اسلامی، اهداف کلان سیاست خارجی کشور در محورهای ذیل قابل دسته بندی است:

- پاسداری از استقلال، وحدت ملی و تمامیت ارضی کشور،
- کمک به تأمین امنیت ملی،
- اعتدالی منزلت ملی، منطقه ای و بین المللی ایران و ایرانی،
- ایفای نقش سازنده و افزایش نفوذ منطقه ای و جهانی و کاهش آسیب پذیری های کشور،
- ارتقای روابط و کاهش تنش ها و خصومت ها،
- کمک به توسعه، پیشرفت و رشد همه جانبه کشور،
- ترویج مردم سالاری دینی با تکیه بر نقش بنیادی مردم در حفظ نظام سیاسی بر اساس ارزش های دینی،
- حمایت از حقوق انسان ها و یاری مظلومان و مستضعفین در سراسر جهان،
- ایفای نقش مؤثر و نهادسازی به منظور کمک به استقرار صلح و ثبات پایدار در منطقه و جهان.

ب. شناخت محیط سیاست خارجی

به منظور تبیین هوشمندانه اهداف عملیاتی سیاست خارجی، فهم و شناخت دقیق و عینی شرایط جهانی، ترسیم جایگاه ایران در شرایط متحول فعلی و شناسایی واقع بینانه فرصت ها و چالش ها غیرقابل اجتناب است.

۱- دوران گذار در روابط بین الملل جهان پساغربی

- قدرت و ثروت در جهان در حال جابه جایی است. عصر برتری غرب در نظام بین المللی به سر آمده و جهان وارد دوره جدید پسا غربی شده است. در عصر پساغربی، سیاست بین المللی در چند قدرت بزرگ خلاصه نمی شود و کنشگران، متعدد و متکثر شده اند. تکثر و پراکندگی کنشگران، انحصار بازی سیاسی را از دست چند دولت غربی خارج کرده است. رقابتی هنجاری، ارزشی و فرهنگی بین همه قدرت ها و کنشگران در جریان است.
- مفهوم قدرت با تحول محتوایی مواجه شده است. گذار از تمرکز بر عوامل سنتی قدرت به سایر ابعاد

نوظهور قدرت، اصالت یافتن مشخصه های فرهنگی، معنایی، هنجاری، گفتمانی و نامتقارن و اشاعه معنایی نوین قدرت مانند قدرت اقتصادی، قدرت علم و فن آوری و قدرت کنشگری و اجماع سازی از نمادهای این تحول بوده است. افزایش نقش دیپلماسی عمومی و تأثیر فزاینده فضای مجازی بسیاری از مؤلفه های سیاست خارجی را دستخوش تحول کرده است.

- بازي با حاصل جمع صفر جایگاه خود را در روابط بین الملل از دست داده و گرچه هنوز بسیاری از حکومت ها تلاش می کنند منافع و اهداف خود را با هزینه دیگر کنشگران به پیش ببرند، ولی کنشگرانی که بر دیدگاه بازي با حاصل جمع صفر و یا بازي برد-باخت اصرار می ورزند، شرایط باخت - باخت را به خود و دیگر کنشگران تحمیل می کنند.

- دوران انزوای جویی ارادی و داوطلبانه در روابط بین الملل سپری شده و عدم نقش آفرینی و یا عدم حضور و یا حضور کم رنگ و غیر موثر در عرصه های منطقه ای و بین المللی نقطه ضعف و کاستی محسوب می شود. حاصل این فرایند، گرایش به رفتارهای جمعی و چندجانبه بوده است. حتی قدرت های بزرگ نمی توانند با رفتارها و سیاست های یک جانبه به اهداف جهانی خود نایل آیند و نیاز به ائتلاف سازی دارند. ائتلاف ها عمدتاً موقتی و مقطعی بوده و موضوعات مختلف روابط خارجی کشورها را در بر می گیرند. رویکرد "همکاری و رقابت" جای "تقابل و یا همکاری بی قید و شرط" را گرفته است.

- نظر به وجود ابهامات و متغیرهای نوظهور در دوره انتقالی، امکان خطا در برآورد قدرت خود و دیگران و نیز پیش بینی نیات و عکس العمل های دیگران و نیز هزینه ناشی از چنین اشتباه محاسبه ای بسیار بالا می باشد. دریافت و برداشت منطبق بر واقعیت از شرایط جهانی، رفتار سایر کنشگران و توانایی های خود، عامل حیاتی در شکل دادن به رفتار محاسبه شده و منطبق بر منافع کشورها محسوب می گردد. قدرت های بزرگ، متوسط و حتی کوچکی که ارزیابی صحیحی از شرایط انتقالی داشته و با شناخت واقع بینانه مزیت های نسبی و آسیب پذیری های خود، برنامه ریزی هوشمندانه ای برای بهره برداری از این شرایط داشته باشند، می توانند جایگاه جهانی خود را ارتقا داده و قدرت و نفوذ خود را نهادینه و تثبیت نمایند. در مقابل آن دسته از کشورها که ارزیابی واقع بینانه و دقیقی از شرایط انتقالی و توانمندی ها و آسیب پذیری های خود ندارند، موقعیت و نفوذ خود را از دست داده و به حاشیه رانده می شوند.

- در دوران انتقالی کنونی، ایران خود یکی از منابع و موضوعات اصلی در شکل دادن به نظام بین المللی در حال شکل گیری است. با توجه به این واقعیت که علاوه بر قدرت مادی و توان دفاعی، اکنون منابع غیر سنتی قدرت و به ویژه قدرت اقناعی و گفتمانی های تأثیرگذار در شکل گیری ساختار آتی روابط بین الملل نقش برجسته ای دارند، جمهوری اسلامی ایران از نقش برجسته ای در روابط بین المللی مخصوصاً در عرصه ارزشی، هنجاری و معنایی برخوردار است. لذا در صورت ارزیابی دقیق و ایفای نقش حساب شده، می تواند قدرت خود را نهادینه و اثرگذار کند.

۲- فرصت های جمهوری اسلامی ایران در شرایط گذار

- ظرفیت جدی برای کنشگری مؤثر ایران در دوران گذار کنونی در صحنه جهانی به برکت مجموعه ای از توانمندی های فعلی و بالقوه،

- عدم وابستگی و استقلال ایران در سیاست خارجی و امکان حضور در صحنه بین المللی بدون محدودیت های معمول،

- هویت تأثیرگذار ایران به دلیل پیام جهانی مردم سالاری دینی و رسالت جهانی تعریف شده در قانون اساسی و اسناد بالادستی و امکان فراتر رفتن گستره حضور و نفوذ ایران از یک قدرت میانی و منطقه ای،

- تقویت نقش الهام بخشی با حضور پرشور مردم در انتخابات ۲۹ اردیبهشت،
- تداوم ثبات و آرامش جمهوری اسلامی ایران در منطقه ای ناامن علیرغم تلاش افراط گرایان برای ایجاد ناآرامی در کشور،
- فرصت برای ارائه پیام صلح، دوستی و همکاری منطقه ای به دلیل خستگی مردم منطقه و جهان از تداوم جنگ و بحران در منطقه،
- توان مندی جمهوری اسلامی برای ایفای نقش به عنوان یک کنشگر ارتباطی میان مناطق مختلف؛
- موقعیت ایران در شکل‌دهی به ساختار معنایی نظام بین‌الملل آینده با عنایت به فرصت‌های راهبردی ناشی از شرایط انتقالی،
  - ترکیب خودباوری، پیام جهانی و توان مندی فرهنگی،
  - دیدگاه مستقل ایران در مورد آینده نظام بین الملل و تعریف خودباورانه نقش معنایی ایران فراتر از مرزهای جغرافیایی،
  - سابقه غنی فرهنگی و تمدنی و عمق و گستره خاستگاه فرهنگی ایران با برخورداری از نیروی انسانی جوان، با استعداد و تحصیل کرده در کشور،
- نقش غیرقابل حذف ایران در تحولات جاری و آینده منطقه،
- حذف برخی رقبای منطقه ای ایران و چالش های داخلی و منطقه ای قدرت های رقیب پیرامونی و شرایط دشوار آمریکا و سایر قدرت های معارض در سوریه، یمن، عراق و افغانستان،
- فرصت تبیین و ارائه عملی اعتدال به عنوان تجلی گفتمان اصیل انقلاب اسلامی در برابر موج شدید افراط گرایی در منطقه و جهان، چالش های فراروی حکومت های سکولار اسلام گرا و ضرورت تبیین الگوی بومی مردم سالاری دینی.

۳- چالش های منطقه ای و جهانی جمهوری اسلامی

- تداوم بی ثباتی در منطقه پیرامونی ایران
  - تداوم بحران در خاورمیانه به عنوان کانون حادثترین و عمده‌ترین بحران‌های منطقه‌ای با ادامه اشغال و نقض حقوق مردم فلسطین،
  - نارضایتی گسترده و بی ثباتی در اثر نبود مردم سالاری در اکثر کشورهای منطقه،
  - وابستگی سیاسی و نظامی بیش از حد برخی از کشورهای منطقه به آمریکا و دریافت میلیارد ها دلار تسلیحات مرگبار از آن کشور،
  - اعتقاد بسیاری از کنشگران منطقه به بازی با حاصل جمع صفر،
  - تداوم فعالیت گروه های تروریستی و افراطی در منطقه و تداوم حمایت برخی کشورهای منطقه از گروه های تکفیری و سلفی،
  - بحران تروریسم، افراطی‌گری و مواد مخدر به دلیل تأثیرات منطقه‌ای ادامه بحران در افغانستان و مداخله آمریکا و حضور نیروهای ناتو،

- تلاش آمریکا، رژیم صهیونیستی و برخی کشورهای منطقه برای احیای مجدد ایران هراسی، اسلام هراسی و شیعه هراسی و امنیتی سازی جمهوری اسلامی ایران،
- تلاش رژیم صهیونیستی برای نزدیکی به کشورهای منطقه علیه ایران،
- تلاش برای تضعیف اهرم های راهبردی ایران در برخی کشورهای منطقه،
- تشدید اختلافات ایران با کشورهای جنوب خلیج فارس،
- غیبت ایران در سازوکارهای امنیتی منطقه در خلیج فارس، اوراسیا و جهان عرب؛

ج- سیاست خارجی دولت یازدهم

۱- گفتمان اعتدال

با ارزیابی شرایط جهانی و فرصت ها و چالش های فراروی جمهوری اسلامی ایران، دولت یازدهم «گفتمان اعتدال» را اساس عمل خود در سیاست خارجی قرار داد.

- این گفتمان بر مبنای حرکت واقع بینانه، خودباورانه، متوازن و هوشمندانه از «تقابل» به «گفتگو، تعامل سازنده و تفاهم» بر اساس اصول «عزت، حکمت و مصلحت» طراحی شده بود.

- عناصر گفتمان اعتدال عبارتند از:

- **واقع بینی** بر مبنای شناخت نظام بین الملل، شناخت ظرفیت ها و توانمندی های ملی، و پرهیز از تخفیف و یا بزرگنمایی دیگران؛
- **خودباوری** با اتکا به توانمندی های مادی و معنایی کشور، عقلانیت و خرد جمعی، شجاعت و ابتکار عمل در سیاست خارجی، استقامت در پاسداری از ارزش ها و آرمان ها، صلح طلبی و عدالت خواهی؛
- **آرمان گرایی** و باور به اهداف و ارزش های والای انقلاب اسلامی،
- **توازن** در آرمان و واقعیت، و اهداف ملی و فراملی و نیز تناسب بین اهداف و ابزار؛
- **تعامل سازنده و مؤثر** بر اساس تعامل و گفتگو از جایگاه برابر، احترام و منافع متقابل، کاستن از خصومت ها و تنش زدایی و اعتماد سازی متقابل.

- در چارچوب گفتمان اعتدال، دولت یازدهم رویکردهای زیر را راهنمای عمل خود در سیاست خارجی قرار داد:

- تقویت امنیت ملی و رفع تهدیدات خارجی،
- تعامل سازنده و مؤثر با جهان،
- ارتقای اعتبار و افزایش احترام و عزت جمهوری اسلامی ایران،
- رفع تنش های غیرضرور در روابط خارجی،

- بهره‌گیری مناسب از ظرفیت‌ها، توانمندی‌ها و فرصت‌ها،
- محور قرار دادن اقتصاد و توسعه ملی،
- خنثی‌سازی اسلام ستیزی، شیعه ستیزی و ایران هراسی،
- تقویت فهم مشترک و اجماع داخلی،
- تلاش برای اعمال مدیریت منسجم، هماهنگ و موثر بر روابط خارجی کشور.

۲- دستاوردهای دیپلماسی دولت یازدهم

- عبور از بحران هسته ای و شکست محاصره سیاسی و اقتصادی کشور
  - شناسایی رسمی برنامه هسته‌ای ایران توسط شورای امنیت، لغو تمامی قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد و شورای حکام آژانس علیه برنامه هسته‌ای ایران و پایان دادن به پرونده اتهامات سنگین مربوط به ابعاد نظامی برنامه هسته ای ایران،
  - حفظ کامل صنعت هسته ای ایران شامل فناوری، تحقیق و توسعه، تاسیسات و نیروی انسانی به خصوص در دو حوزه کلیدی آب سنگین و غنی سازی،
  - آزاد شدن میلیاردها دلار از دارایی‌های بلوکه شده ایران در بانک‌های خارجی، رفع بسیاری از تحریم‌ها در حوزه‌های کلیدی انرژی، حمل و نقل، بانکی و مالی و ...
  - باز شدن فضای بین‌المللی کشور و خارج شدن ایران از "بن‌بست راهبردی" و "انزوای تحمیلی"،
  - تثبیت نظام جمهوری اسلامی ایران در فضای بین‌الملل به‌عنوان یک کنشگر تعامل‌گرا و مسئولیت‌پذیر و آشکار شدن قدرت دیپلماسی و ابتکار عمل ایران در قبال قدرت‌های بزرگ،
  - شکست و انزوای رژیم صهیونیستی در مانع‌تراشی مقابل توافق هسته‌ای،
- حضور فعال و تعیین کننده در مدیریت بحران‌های منطقه‌ای،
  - حضور فعال و تأثیرگذار پس از یک دوره چندین ساله حذف از صحنه بین‌المللی در مورد موضوعات منطقه‌ای منجمله حضور قدرتمند و مشارکت فعال در گفتگوهای صلح مربوط سوریه و ایجاد روند آستانه،
  - کمک به حل و فصل بحران سیاسی و انتخاب رئیس‌جمهور جدید در لبنان،
  - پشتیبانی از محور مقاومت و جلب حمایت بین‌المللی از آن،
  - تلاش برای ایجاد اجماع جهانی علیه تروریسم تکفیری،
- محور قرار دادن اقتصاد و توسعه ملی با تکیه بر لوازم اقتصاد مقاومتی
- ارتقای امنیت ملی و توانمندی‌های دفاعی کشور
  - از بین رفتن بیشتر زیرساخت‌های حقوقی، سیاسی و اقتصادی تهدید علیه کشور، خارج شدن ایران از ذیل فصل هفت منشور ملل متحد و تعدیل مصوبات و حذف کامل تهدیدات شورای امنیت پیرامون آزمایش‌های موشکی ایران،

○ گشایش در تامین نیازهای دفاعی کشور منجمله دریافت سامانه دفاعی پیشرفته اس-۳۰۰ از روسیه پس از چندین سال تعلل،

● ایجاد توازن و تعادل در سیاست خارجی از طریق تنوع بخشی به روابط خارجی کشور با همه مناطق جغرافیایی و بلوک های سیاسی.

۳-چالش های باقی مانده

علیرغم موفقیت های قابل توجه در دستیابی به بسیاری از اهداف، جمهوری اسلامی ایران در چهار سال گذشته در برخی از حوزه های سیاست خارجی به قدر کفایت به اهداف خود نائل نگردیده و با درجاتی از عدم موفقیت مواجه بوده است. این ناکامی ها به دلیل وجود موانع یا چالش هایی بوده است که در دو حوزه خارجی و داخلی در مقابل سیاست خارجی قرار داشته اند.

● چالش ها در حوزه خارجی

○ نابسامانی فزاینده در نظام سیاسی آمریکا و گسترش رقابت های درونی و اتخاذ سیاست های افراطی و ساده لوحانه مبتنی بر تهدید، تحریم، باج خواهی و مقابله با جمهوری اسلامی ایران برای سرپوش گذاشتن بر اختلافات داخلی و معضلات خارجی در آمریکا،

○ عناد دولت جدید آمریکا و رژیم صهیونیستی و برخی کشورهای منطقه با برجام و تلاش برای نابودی و یا از بین بردن تأثیرات مثبت سیاسی، اقتصادی و امنیتی برجام برای کشور،

○ تلاش یکپارچه محافل تندرو در آمریکا، رژیم صهیونیستی و برخی کشورهای منطقه برای بازگرداندن فضای ایران هراسی، شیعه هراسی و امنیتی سازی مجدد ایران از طریق موضوعات منطقه ای،

○ تنش در روابط با همسایگان جنوبی به دلیل سیاست های مخرب رژیم سعودی،

○ ایجاد فضای سنگین عدم اعتماد در منطقه به واسطه سیاست های مسموم فرقه گرای و اختلاف افکنی،

○ تداوم و پیچیدگی بحران های منطقه ای به دلیل کثرت کنشگران و سیاست های خطرناک کشورهای منطقه و فرامنطقه ای،

○ گسترش افراط گرایی و تروریسم در منطقه،

○ موج اختلاف و جدایی طلبی در داخل کشورهای منطقه و تنازع بین آنها؛

● چالش ها در حوزه داخلی

○ فقدان درک مشترک و اجماع داخلی در حوزه سیاست خارجی و فرصت ها و چالش ها،

○ تصمیم گیری نامتمرکز و نامنسجم در برخی موضوعات سیاست خارجی و اعمال

سیاست های موازی،

- غلبه گاه و بیگاه منافع جناحی بر منافع ملی، به ویژه در سطح رسانه ها و حتی رسانه ملی،
- سیاست های متفرق و بعضا متعارض در حوزه های اقتصادی و امنیتی،
- اقدامات و سخنان متضاد یا خنثی کننده در موضوع واحد توسط افراد و دستگاه های رسمی،
- اقدامات تخریبی گروه های خودسر در داخل کشور همچون حمله به سفارت و سرکنسولگری عربستان که تبعات منفی آن برای سیاست های جهانی و منطقه ای جمهوری اسلامی غیرقابل اندازه گیری است.

د- اهداف اجرایی و عملیاتی بر اساس اسناد بالادستی در پرتو تحولات جهانی و شرایط ایران

- ارتقای جایگاه ایران و ایرانی در صحنه جهانی،
- توسعه پیوندهای راهبردی و گسترش همکاری و مشارکت با کشورهای منطقه و جهان و تنوع بخشی و تقویت پیوندهای همه جانبه با کشورهای هدف در جهان به ویژه کشورهای منطقه، همسایگان و قدرت های نوظهور،
- تنش زدایی، بازسازی و اصلاح تعاملات با قدرت های مؤثر بین المللی در جهت منافع ملی،
- عادی سازی و بهبود روابط با کشورهای منطقه به ویژه همسایگان،
- تقویت روابط با شرکای سنتی در اروپا و آسیا،
- حمایت از پیشرفت و توسعه اقتصادی در اجرای سیاست های ابلاغی اقتصاد مقاومتی،
- کمک به توسعه صادرات غیر نفتی، خدمات فنی و مهندسی و جذب سرمایه، فن آوری و گردشگر خارجی،
- جلب حمایت و سرمایه ایرانیان خارج از کشور،
- حفظ برجام و تعمیق و نهادینه سازی دستاوردهای سیاسی، امنیتی و اقتصادی برجام،
- جلوگیری از شکل گیری مجدد تحریم های بین المللی و تلاش برای حذف و ناکارآمدسازی تحریم های باقیمانده آمریکا و اروپا،
- جلوگیری از احیای طرح آمریکایی - صهیونیستی امنیتی کردن ایران در نظام بین الملل،
- تأثیرگذاری سازنده بر روند تحولات جهانی به ویژه در حوزه های مبارزه با تروریسم و افراط گرایی و جلوگیری از اشاعه سلاح های کشتار جمعی،
- تقویت نقش الهام بخشی ایران از طریق تبیین نگاه مبتنی بر مردم سالاری دینی.

ه- راهبردها

۱- راهبردهای کلان

راهبرد کلان سیاست خارجی، تفاهم و اجماع در سطح ملی و اعتدال گرایی، همکاری و تعامل سازنده و تأثیرگذار در روابط خارجی براساس رویکرد عزت، حکمت و مصلحت می‌باشد. راهبرد مزبور در راستای دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز و سایر اسناد بالادستی، تقویت امنیت ملی، رفع تهدیدات خارجی، محوری قرار دادن اقتصاد و توسعه ملی در روابط خارجی، جلوگیری از احیای برنامه اسلام ستیزی و ایران هراسی در جهان و به ویژه منطقه، ارتقای اعتبار و افزایش احترام و عزت ایران در سطح منطقه و جامعه بین‌المللی و جهان در حال گذار تعریف می‌شود. بر این اساس راهبرد کلان سیاست خارجی در محورهای ذیل دسته بندی می‌شود:

- تلاش در جهت ایجاد نظام برنامه ریزی و تصمیم گیری متمرکز و منسجم در سیاست خارجی،
- تقویت فهم مشترک و اجماع داخلی در حوزه سیاست خارجی از طریق تعامل فعال و مؤثر با مجلس شورای اسلامی، دانشگاه ها و مؤسسات مطالعاتی،
- طراحی مبتنی بر امنیت ملی، منافع ملی و پیشرفت اقتصادی در عرصه روابط و سیاست خارجی،
- فرصت سازی، تهدید زدایی و جلوگیری از افزایش تنش در حوزه های منافع حیاتی،
- شناسایی مستمر تهدیدها و فرصت ها به منظور استفاده و بهره گیری به موقع از فرصت ها و تبدیل تهدید به فرصت و یا مقابله با آن با هدف تأمین امنیت و منافع ملی،
- برقراری، تقویت و تعمیق مناسبات دوجانبه و چندجانبه در جهت تحکیم امنیت ملی، پیشبرد منافع ملی، کمک به اقتصاد ملی و معیشت مردم و ارتقای اقتدار، شأن، موقعیت و نقش کشور در منطقه و نظام بین الملل،
- تعامل فعال با کشورها و نهادهای مؤثر در اقتصاد جهانی و بنگاه های بزرگ اقتصادی جهت توسعه، تحکیم و تثبیت مناسبات اقتصادی، جذب سرمایه های خارجی، گسترش بازارهای صادرات کالا و خدمات، دسترسی به علم و فن آوری نوین، افزایش قدرت رقابتی ایران و تبدیل مناسبات تجاری به همکاری های بلندمدت اقتصادی،
- کمک به افزایش قدرت مقاومت و کاهش آسیب پذیری اقتصاد کشور و اطمینان از هماهنگی تمامی اقدامات کلیه دستگاه های اجرایی در زمینه روابط خارجی،
- مشارکت فعال و هدفمند در تأمین ثبات و امنیت بین المللی و منطقه ای و مدیریت چالش ها و بحران ها به منظور ارتقای اعتبار جهانی، تأمین منافع و امنیت ملی و مقابله نظری و سیاسی با ساختار قدرت محور جهانی و یک جانبه گرایی،
- تقویت روند چندجانبه گرایی، ائتلاف سازی سیاسی با کشورهای همسایه و مشارکت فعال در شکل دهی هنجارها و قواعد منطقه ای و جهانی براساس منافع ملی و ارزش های اسلامی،
- حمایت از حقوق فردی و جمعی ایرانیان در خارج از کشور، تقویت هویت ایرانی - اسلامی و ایجاد زمینه های لازم جهت مشارکت آنان در توسعه ملی،
- دفاع از حقوق انسان ها به ویژه مسلمانان و ملت های مظلوم به ویژه مردم فلسطین و جلوگیری از نفوذ و رسوب رژیم صهیونیستی در منطقه، کشورهای اسلامی و نهادهای بین المللی،
- ترویج فرهنگ و تمدن ایرانی در جهان، به ویژه حوزه جغرافیایی ایران بزرگ با هدف همگرایی و ارتقای هویت ایرانی،

- بهره‌گیری از ظرفیت‌های دینی و فرهنگی جهت توسعه و تعمیق هویت اسلام راستین.

۲- راهبردهای عملیاتی

راهبردهای عملیاتی برای دستیابی به اهداف کوتاه مدت و میان مدت که بر اساس شرایط جهانی و موقعیت و جایگاه جمهوری اسلامی ایران طراحی شده‌اند در محورهای ذیل قابل دسته‌بندی است:

- تعامل و همگرایی با کشورهای همسایه، منطقه و جهان اسلام
  - اعتمادسازی با همسایگان و تعیین تکلیف موضوعات اولویت‌دار با همسایگان بر مبنای اصول شناخته شده حقوقی و با هدف حفظ تمامیت ارضی و منافع کشور و مبارزه با افراط و تروریزم،
  - گسترش شبکه‌های همکاری دو جانبه و چندجانبه سیاسی، امنیتی، اقتصادی و فرهنگی درون و فرامنطقه‌ای برای ایجاد محیط سیاسی و امنیتی با ثبات و پایدار در منطقه،
  - ایجاد پیوندهای اقتصادی و سیاسی امنیتی پایدار دو و چندجانبه از طریق شناسایی پروژه‌های مشترک اقتصادی، فرهنگی و سیاسی،
  - ایجاد نهادهای منطقه‌ای به ویژه مجمع گفتگوی منطقه‌ای در خلیج فارس،
  - ممانعت از شکل‌گیری تهدیدات منطقه‌ای علیه ایران،
  - خنثی‌سازی اهرم‌های آمریکا و رژیم صهیونیستی در مدیریت روابط کشورها و نهادهای چندجانبه با ایران،
  - تلاش برای ایجاد جبهه واحد منطقه‌ای در مبارزه با تروریسم،
  - تعامل با کشورهای اسلامی در جهت حمایت از جریان‌های تقریبی و وحدت‌آفرین،
  - همکاری با جهان اسلام در مقابله با صهیونیسم و حمایت از مقاومت و فلسطین و بازگرداندن موضوع فلسطین به عنوان موضوع اول جهان اسلام،
  - گسترش روابط مردمی در منطقه،
  - استفاده از دیپلماسی پارلمانی و تقویت مناسبات پارلمانی دوجانبه و چندجانبه؛

● اقتصاد محور نمودن سیاست خارجی

- تجمیع و تمرکز کلیه عوامل ارتقا دهنده روابط اقتصادی خارجی در وزارت امور خارجه،
- پیوند زدن منافع روابط خارجی فعالان اقتصادی، بنگاه‌ها و دستگاه‌های اقتصادی با منافع ملی،
- تسهیل شناخت و ارتباطات فعالان، بنگاه‌ها و دستگاه‌های اقتصادی با ظرفیت‌ها و فرصت‌های اقتصادی جهان،
- کمک به گشودن بازارهای رقابتی جهان در حوزه‌های سرمایه، فن‌آوری و صادرات بر روی فعالان اقتصادی کشور،
- حمایت قاطع و متوازن حقوقی و امنیتی از فعالان اقتصادی خارجی و تلاش در جهت ثبات در قوانین و تفسیر قوانین به ویژه در حوزه سرمایه‌گذاری و تجارت،

- کمک به ایجاد سامانه ای برای فعالان اقتصاد خارجی کشور در جهت افزایش توان رقابتی بنگاه های اقتصادی کشور در بازارهای جهانی و جلوگیری از رقابت های مخرب آنان،
- رصد برنامه های تحریم و افزایش هزینه برای تحریم کنندگان، مدیریت مخاطرات اقتصادی از طریق تهیه طرح های واکنش هوشمند، فعال، سریع و به هنگام در برابر مخاطرات و اختلال های داخلی و خارجی،
- اصلاح ساختار و اولویت بخشی به تسهیل روابط اقتصادی خارجی در صف و ستاد وزارت امور خارجه؛

● تقویت دیپلماسی اقتصاد مقاومتی

- تسهیل ارتقای جایگاه جهانی کشور در اقتصاد دانش بنیان و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش بنیان و دستیابی به رتبه اول اقتصاد دانش بنیان در منطقه،
- اتخاذ دیپلماسی مؤثر انرژی با هدف ارتقای نقش مدیریتی ایران در امنیت، تولید و انتقال انرژی،
- حمایت از ورود به بازارهای جهانی برای صادرات کالا و خدمات فنی و مهندسی و تسهیل گسترش خدمات تجارت خارجی،
- تسهیل تأمین مالی و جذب سرمایه، فن آوری و گردشگر از کشورهای قدرتمند اقتصادی و علمی غیرمتخاصم،
- بسترسازی برای همکاری و همگرایی های تدریجی دو یا چندجانبه اقتصادی در زمینه های اطلاعات، انرژی، تجارت و ترانزیت کالا،
- تلاش برای بهبود رتبه های اعتباری کشور در سطح جهانی،
- ایجاد زمینه های لازم برای حضور بخش غیردولتی در کشورهای منطقه و کشورهای جنوب غربی آسیا به ویژه کشورهای همسایه و اسلامی و اروپا و آمریکای لاتین در چهارچوب سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی،
- تنوع بخشی پیوندهای اقتصادی با کشورهای منطقه
  - فعال سازی و تقویت مسیرها و کریدورهای ارتباطی متنوع با همسایگان، افزایش مبادلات تجاری و سرمایه گذاری مشترک و متقابل در منطقه،
  - باز تعریف نقش سازمان همکاری اقتصادی (اگو) در گسترش پیوندهای اقتصادی با همسایگان،
  - پیگیری حرکت جمعی کشورهای ساحل دریای خزر در توسعه پیوندها و همکاری های اقتصادی،
  - تعمیم و توسعه مدل مذاکرات تجاری با اوراسیا به دیگر سازمان های منطقه ای و جهانی جهت دستیابی به قراردادهای تجارت ترجیحی و آزاد،
- تعمیق و توسعه روابط اقتصادی با قدرت های نوظهور و اقتصادهای بزرگ آسیا ،

تسهیل توافق با کشورهای اروپایی در پروژه های بزرگ اقتصادی در کشور و توجه به ظرفیت های اقتصادی بازارهای جدید به ویژه آفریقا؛

● تقویت نقش بین المللی جمهوری اسلامی ایران

- برنامه ریزی عملیاتی و هدفمند برای جلوگیری از احیای پروژه اسلام هراسی، ایران هراسی و امنیتی سازی جهانی جمهوری اسلامی ایران،
- پیشگیری از شکل گیری مجدد اجماع و اتخاذ تصمیمات بین المللی علیه کشور،
- صیانت از وجهه بین المللی جمهوری اسلامی ایران در رابطه با موضوعات حقوق بشری از طریق رصد و پایش وضعیت حقوق بشر در عرصه بین المللی، پاسخ متناسب به ادعاهای بی پایه آنان و گسترش حقوق بشر اسلامی با همکاری دستگاه های ذی ربط،
- تداوم گفتگوهای حقوق بشری با کشورها به منظور معرفی دیدگاه اسلام نسبت به موضوع حقوق بشر و از بین رفتن قطعنامه ها و تحریم های ناعادلانه حقوق بشری،
- شناسایی، تقویت و تولید فرصت ها، ظرفیت ها، مزیت های نسبی، و توانمندی های کشور برای حضور فعال در عرصه منطقه ای و جهانی با استفاده از ابزارهای نوین؛

● تقویت روابط با قدرت های جدید و نوظهور

- ارتقا و مدیریت روابط با روسیه، چین و هند در جهت منافع ملی،
- دوسویه کردن و همه جانبه سازی روابط،
- ارتقا و تقویت همه جانبه روابط بر اساس مصالح و منافع متقابل،
- تقویت روابط با سایر قدرت های نوظهور و در حال رشد؛

● تقویت روابط با کشورهای صنعتی اروپا و آسیا

- گسترش روابط سیاسی و تبدیل روابط تجاری به طرح ها و پیوندهای درازمدت اقتصادی با کشورهای پیشرفته صنعتی بر اساس اصل سود و منافع دوسویه،
- خارج کردن موضوعات غیرضرور، انحرافی و نامربوط از دستور کار روابط با بهره گیری از موضوعات و نگرانی های مشترک،
- تقویت روابط با اتحادیه اروپایی در حوزه های مختلف دوجانبه، منطقه ای و بین المللی،
- همکاری نزدیک با اتحادیه اروپایی و سایر شرکای پیشرفته صنعتی در مقابله با سیاست های تخریبی آمریکا در اجرای برجام؛

● مدیریت تنش با آمریکا

- مقابله با سیاست ها و تلاش های آمریکا در احیای فضای امنیتی علیه ایران، بازگرداندن ایران هراسی و منزوی ساختن ایران در مجامع بین المللی و رسانه های جهانی،
- تدوین نقشه راه مقابله مستمر با تلاش آمریکا برای جلوگیری از بهره برداری کامل ایران از برجام،

- گرفتن ابتکار عمل از آمریکا در حوزه های مختلف دوجانبه و مهار نشنج و جلوگیری از بروز تنش های غیرضرور در روابط دو کشور،
- برنامه ریزی هدفمند برای استفاده از کلیه ظرفیت های سیاسی رسمی و غیررسمی جهت کاستن تدریجی ظرفیت های خصومت سازی آمریکا،
- حمایت همه جانبه از حقوق ایرانیان خارج از کشور و جلب مشارکت آنها در توسعه و پیشرفت کشور،
- بهره گیری حساب شده، برنامه ای، هماهنگ و موثر از دیپلماسی دوجانبه، چندجانبه، عمومی، اقتصادی، فرهنگی، پارلمانی، دفاعی، امنیتی و غیر رسمی در جهت نیل به اهداف توسعه و امنیت کشور،
- بهره برداری از دیپلماسی عمومی و روش ها و ابزارهای نوین و کارآمد اطلاع رسانی در گستره فرامرزی برای تبیین دیدگاه های جمهوری اسلامی ایران در ابعاد گفتمانی و معنایی و ارتقای جایگاه ایران در افکار عمومی جهان،
- استفاده منسجم و هدفمند از کلیه ابزارها و روش های مکمل دیپلماسی و توجه ویژه به جامعه مدنی، رسانه ها، شبکه ها و سازمان های غیردولتی به ویژه در فضای مجازی،
- احیای جایگاه وزارت امور خارجه در چرخه سیاست سازی، سیاست گذاری و اجرای سیاست های مصوب و یکپارچه سازی و انسجام برنامه ای و مدیریت سیاست خارجی
- نظام دادن به تصمیم سازی و تصمیم گیری در حوزه سیاست خارجی و ایجاد سازوکار قانونی پیشگیری از مداخله و اظهار نظر مقامات غیرمسئول در مسایل سیاست خارجی،
- ارتقای ظرفیت ساختاری و چابک سازی و افزایش انگیزه دستگاه دیپلماسی برای حضور فعال و هدفمند در سیاست سازی و اجرای سیاست خارجی و استقرار نظام شایسته سالاری در جذب و استفاده از سرمایه های انسانی،
- اعتماد به نفس، برنامه ریزی هوشمندانه، اجتناب از تصمیمات و حرکات شتابزده، اتکا بر خرد جمعی و تلاش برای اجماع سازی ملی،
- ابتکار عمل و پیشگیری از تحمیل شرایط داخلی، منطقه ای و بین المللی بر تصمیم گیری ها،
- صداقت با مسئولین و درست کاری و راستگویی در ارتباط با مردم و تنظیم و تعدیل مطالبات عمومی بر مبنای واقعیت ها.

و-دورنمای شرایط روابط خارجی در پایان دولت دوازدهم

در شرایط سیال جهان در حال گذار کنونی، به دلیل تکثر کنشگران و ابزارها، عوامل گوناگون و بعضا ناشناخته ای تحولات روابط خارجی را رقم می زنند که بسیاری از آنها در اختیار طراحان و تصمیم گیرندگان هیچ کشور و یا حتی مجموعه کشورها در جامعه جهانی نیست. بر همین مبنا برنامه دولت باید به شدت پویا و منعطف بوده و توان واکنش فوری در برابر رویدادهای غیرقابل پیش بینی را داشته باشد. در بازطراحی ساختار وزارت امور خارجه، ضمن چابک سازی و پاسخگویی به نیازهای جدید (منجمله تقویت دیپلماسی اقتصادی) ساختارهای مناسبی برای پایش روندها و تحولات و پاسخگویی سریع به رویدادهای غیرقابل پیش بینی منظور شده است. بر اساس برنامه سیاست خارجی، به یاری خدا و با هماهنگی و انسجام داخلی، در پایان دولت دوازدهم روابط با کشورهای همسایه گسترش و در موارد ضروری اصلاح شده، سازوکاری برای گفتگوی منطقه ای در خلیج فارس توافق و اجرا گشته، طراحی های مشترک و اقدام هماهنگ برای بهره برداری بهینه از فرصت ها و مقابله

مشترک و هم افزا با چالش هایی از قبیل افراط، فرقه‌گرایی و خشونت عملیاتی گشته، گام های متقابل اطمینان ساز در حوزه های مورد توافق کشورهای منطقه اتخاذ شده و پیوندهای گسترده تر اقتصادی، محیط زیستی، فرهنگی و مردمی نهادینه خواهد شد. با پیگیری هوشمندانه و هدفمند اجرای برجام در جهت منافع ملی و جلوگیری از اقدامات تخریبی مخالفین، محدودیت های بیشتری طبق برنامه زمان بندی شده برجام، قبل از پایان دولت دوازدهم به صورت قانونی و خودکار رفع شده، با ایجاد اطمینان از کارآمدی برجام در فضای اقتصادی بین المللی و اتخاذ اقدامات ضروری برای روزآمد کردن نظام بانکی، موانع روانی – عموماً غیرتحریمی – برای بهره برداری جدی تر از بازارهای مالی و سرمایه بین المللی رفع خواهد شد و با تلاش دانشمندان ایرانی با بهره برداری از پیشرفته ترین فن آوری جهانی، صنعت هسته‌ای در حوزه راکتور تحقیقاتی اراک و برنامه تحقیق و توسعه دستاوردهای قابل ملاحظه ای خواهد داشت. با تمرکز بر دیپلماسی اقتصادی و با ایجاد انسجام، هماهنگی و هدفمندی لازم در روابط خارجی فعالان اقتصادی، زمینه برای حضور مؤثر و هوشمندانه اقتصاد کشور در زنجیره ارزش جهانی فراهم شده و آثار این توفیق در جذب سرمایه و فن آوری و افزایش صادرات غیرنفتی و خدمات فنی و مهندسی و در نتیجه کمک به تولید و اشتغال مؤثر فراهم خواهد شد.

هر توفیقی در گرو توکل به قدرت لایتناهی پروردگار به عنوان تنها قدر قدرت جهان هستی، توسل به معصومین و آموزه های ایشان، پیروی از مقام معظم رهبری، خودباوری، انسجام و همدلی داخلی، همراهی و همکاری همه نهادهای دولتی، مردمی و خصوصی و باور و اعتماد به مردم به عنوان مهمترین پشتوانه امنیت و پیشرفت کشور است. بمنه و کرمه.